

När gröna löften spricker står Sverige kvar med notan

Dagens Nyheter den 14 oktober 2024

Miljöpolitik innebär allt oftare att staten satsar stora summor i samverkan med näringslivet som genomför investeringar inom särskilda områden. En avgörande faktor är EU:s gröna giv, vilket under en tioårsperiod tillför 1 000 miljarder euro i form av direkta stöd, krediter och lånegarantier. 43 procent av totalbeloppet är öronmärkt för satsningar på vätgas. Till detta ska läggas riktade stöd till ekonomiskt svaga regioner.

Svenska riskkapitalister har i flera fall varit skickliga att formulera stora projekt med förhoppning att ta del av dessa stöd. De totala stödbeloppen är dessutom avsevärt större eftersom medlemsländerna skapat egna stödformer till den gröna omställningen.

De två mest spektakulära svenska exemplen är batteritillverkaren Northvolt och stålföretaget H2 Green Steel (H2GS, numera Stegra), båda med riskkapitalisten Harald Mix och hans kompanjon Carl-Erik Lagercrantz som grundare.

Northvolt har enligt Dagens industri fått beviljat offentliga stöd på sammanlagt 88 miljarder kronor (en eventuell konkurs kommer att innebära att bara en bråkdel av detta effektueras). För att anpassa samhället till bolagets behov har Sveriges Kommuner och Regioner beräknat att Skellefteå kommun behöver investera 27 miljarder.

Helt centralt för att Sverige och EU helhjärtat skulle ställa sig bakom Northvolts satsning var att det ansågs angeläget för Europa att bygga upp en batteriindustri som var oberoende av Kina.

Skellefteåfabriken sades bara vara början. Planer fanns på ytterliga fyra–fem fabriker i närtid.

Nu visar det sig att Northvolt, trots detta, köpt den centrala produktionsutrustningen från det kinesiska företaget Wuxi Lead och att man anlitat ett stort antal medarbetare från den kinesiska leverantören, eftersom man själv saknade kompetens att få dem att fungera. Likaså har katodmaterial, en helt kritisk insatsvara, importerats från Kina.

Vad gäller H2GS så sa företaget så sent som i början på 2021 till potentiella finansiärer att bolaget under 2024 skulle ha första halvan av stålverket i Boden i full produktion, i en årstakt på 2,5 miljoner ton. Produktionen skulle vara fossilfri och omvandlingen från malm till järnsvamp skulle göras med vätgas producerad med fossilfri el. Kostnaden beräknades till 25 miljarder.

För att gå bolaget till mötes investerar Bodens kommun mångmiljard-belopp i bostäder och infrastruktur medan regionen satsar tio miljarder bara på muddring och hamninvesteringar i Luleå. H2GS har erhållit både stora direkta stöd från svenska myndigheter, EU inom ramen för EU:s gröna giv och i form av omfattande kreditgarantier från Riksgälden med flera.

I stället för att vara i full produktion i Boden har bolaget bytt namn till Stegra och säger sig nu ta nästa steg i kampen mot industriella koldioxid-utsläpp genom att vidga sitt uppdrag till alla branscher som släpper ut mycket koldioxid. Men man har ju inte ens tagit det första steget – att visa att man kan producera fossilfritt stål med hjälp av vätgas.

Om bolaget verkligen hade tänkt bli först i världen med industriell produktion av fossilfritt stål med hjälp av vätgas, hade man då bytt bort sitt i sammanhanget genialiska namn? En antydning till svar finns i form av nyheten att Stegra planerar att investera i en pelletsanläggning i Narvik tillsammans med Kaunis Iron (gruva i Pajala), där koldioxidutsläppet sannolikt är tänkt att elimineras genom infångning (CCS).

I så fall är steget inte långt till att göra järnsvamp i masugn och fånga in koldioxiden snarare än att försöka få det att fungera och bli lönsamt med vätgas. Likaså avser man nu att producera järnsvamp med naturgas i stället för vätgas och beräknas därmed bli en av landets största utsläppare av koldioxid.

De båda projekten har inte bara samma grundare, de har också något annat gemensamt: De har gravt underskattat kostnaden för projekten och systematiskt överdrivit både sin förmåga och hur snabbt en fungerande produktion kan vara på plats.

I det ena fallet bröt man mot det som alla uppfattade som en självklarhet: att projektet skulle vara oberoende av teknik och insatsvaror från Kina.

I det andra fallet finns tecken på att företaget är på väg att ge upp vätgasspåret trots att det är just den aspekten som varit avgörande för att satsningen erhållit samhällets stöd i en unikt stor omfattning.

Som samhällsmedborgare och skattebetalare är det svårt att undgå att fråga sig om Northvolt verkligen var berättigat till offentliga stöd för köp av teknik och maskinutrustning från Kina? Om man inte var det, ska då någon ställas till svars?

Likaså kan det vara på sin plats att klargöra för Stegra att de fått stora offentliga stöd på villkor att fossilfri vätgas är en central del av produktionsprocessen. Om så inte blir fallet bör då garantierna återkallas och direkta stöd återkrävas?

Vi ser nu vad som händer när det allmänna ger bort pengar på basis av eleganta powerpointpresentationer och fagra löften utformade med hjälp från landets skickligaste kommunikationsbyråer, utan vare sig uppföljning och/eller finansiell motprestation vid framgång. Detta är inte bara naivt utan även missbruk av offentliga resurser som uppmuntrar mottagare till bedrägligt beteende.

Vad kan då göras för att i framtiden undvika haverier som Northvolt? För att erhålla så omfattande offentliga stöd borde staten ges rätt att ha en adjungerad ledamot i styrelsen – utan rösträtt och därmed utan ansvar men med full insyn. Denne skulle säkerställa att villkoren för stöden efterlevs. Likaså bör stöden vara utformade så att skattebetalarna, om ett projekt blir finansiellt framgångsrikt, får del av uppsidan, till exempel via villkorsslån eller konvertibler.

Magnus Henrekson